



## Na stara leta.

Spisal *Leon Poljak.*

### 1.

**N**ekdaj so bili časi, ko ni bilo treba vsakemu hoditi v šolo. Takrat tudi ni bilo toliko učilnic, kolikor jih imamo danes, ko skoro ne bo vasi, da bi bila brez svoje šole. Dobri in skrbni starši, ki so ljubili svoje otroke in ki so jim želeli, da bi se jim dobro godilo na zemlji in da si bodo mogli potem, ko njih več ne bo, sami s poštenim delom in z znanjem služiti kruh, so si prizadevali, da so se naučili otroci branja, računanja in pisanja. Po uro daleč in tudi še dlje so hodili otroci v šolo, kjer so si bistrili duha in blažili srce.

In ko so se vračali domov in pripovedovali staršem, koliko lepega in koristnega so se naučili v šoli — o, kako so bili veseli njih dobri starši! Spodbujali so svojo deco, da naj vedno tako vztraja pri učenju, da bo to nji in Bogu v veselje, a otrokom samim v največjo korist.

Seveda so bili taki učenci in take učenke v veliki večini otroci ubožnih staršev. Ko so odpravljali zgodaj zjutraj svoje ljube otročiče v šolo, so potisnili mamica v torbico, sešito iz domačega platna, svojemu sinčku ali svoji hčerki kos črnega kruha, da si lahko z njim potolaži želodček, kadar se bo začel oglašati ta lačni sitnež. A na čelo so napravili otroku križ in ga priporočili božjemu varstvu.

»Lepo poslušaj v šoli, da se kaj naučiš!«

In hajdi! Po beli cesti je veselo hitela proti šoli mlada četa pridnih šolarjev in šolaric!

Kadar je bilo lepo, toplo vreme, takrat ni bilo otrokom nič hudega. Ali kadar je prišla zima, huda in mrzla, takrat je bila žalostna taka hoja! Pa dobri starši so že poskrbeli, da niso preveč zmrzavali ti mladi učenjaki. Pritrgavali so si sami od ust, da so mogli otroke toplo oblačiti in obuvati. In dečki so potisnili kučme na ušesa, zavihali ovratnike in stiskali roke v žepe. Deklice so se tesno zavile v tople robce in si omotale vrate, da jim ni mogla ostra sapa do živenga. In veselo so jo brisali po zasneženi cesti. In prav nič jih ni zeblo, samo nasek se je nepotrpežljivo vihal v strupenem

mrazu, a končno se je tudi on privadil zime. A v topli šolski sobi ni nihče mislil na zimo in mraz.

Pa je zopet prišla pomlad, lepa in cvetoča, in konec je bilo zimskemu trpljenju. Po svežem, toplem zraku so prepevale ptičice, in ob poti so cvetele in dehtele nebrojne cvetice. Bilo je zopet lepo, tako silno lepo! Otroci so prihajali v šolo veselega srca in zdravega lica. In prinašali so s seboj šopke poljskih cvetic, ki so jih nabirali spotoma ter so jih poklanjali gospodu učitelju: »To je Vaše . . . to je Vaše . . . to je Vaše . . .«

In bili so veseli vsi skupaj, tako srčno veseli!

## 2.

Tako je bilo tudi z otroki v Radovici, v vasici tam nekje na Dolenjskem. Do bližnje šole je bilo več kot uro hoda. A moralo je priti kaj posebnega, da bi bil kdo zamudil šolo.

Bil je pa tudi tamkaj posestnik Tone Boldrež, ki mu je prinesla vinska kupčija lepih denarcev. Sezidal si je prav gosposko hišo in otvoril v nji gostilnico. Po griču, ki se je spenjal zadaj za hišo, je rasla vinska trta, ki se je upogibala vsako jesen pod pezo lepih, sočnih grozdov. Njegovo imetje je raslo, a z njim je raslo tudi brezskrbno življenje.

Imel je Tone Boldrež edino hčerko Katarino, ki pa je bila jako razvajena. Mati ji je pekla mlečni kruh, a oče ji je kupoval pisanih robcev in bogatih igrač. A v šolo je ni pošiljal.

»Moja Katarina bo imela dovolj denarja, in ni treba, da bi pohajala z drugimi vaškimi paglavci šolo! Denar — ta je gospodar sveta! In moja Katarina ga bo imela dovolj!«

Tako je govoril Tone Boldrež!

In ko so odhajali zjutraj vaški otroci poleg Boldreževe hiše v šolo, jih je gledala Katarina skozi okno ter se jim je smejala. Večinoma pa je takrat še spala.

A otroci se niso zmenili za njen smeh, nego so šli veselo svojim potem. Ko pa so se popoldne vračali iz šole domov, se je Katarina igrala na tratini pred hišo s svojimi punčkami. A otroci so jo dražili: »Katarina, na to knjigo, pa beril!«

In zopet drugi: »Katarina, na računico, pa računaj!«

In zopet tretji: »Katarina, na tablico, pa zapiši svoje ime!«

A Katarina se je ujezila, in posilil jo je jok: »Pustite me v miru, tepcil! Meni ni treba ni branja, ni pisanja, ni računanja! Vsega imam dovolj, vi pa nimate ničesar!«

In oglasila se je mati iz hiše: »Poberite se stran, berači! Naša Katarina bo izhajala tudi brez teh neumnosti!«

Pograbila je metlo v kuhinji, a otroci so jo pravočasno odkurili vsak proti svojemu domu.

## 3.

Minevala so leta. Katarina je rasla, z njo pa je rasla tudi ošabnost in lenoba. A glava ji je bila prazna. Za nobeno delo ni bila. Niti kuhati se ni naučila. Mati se je starala. Prihajala je od dne do dne slabejša.

»Katarina, daj, daj, pomagaj mi pri delu!«

»Jaz že ne bom delala, jaz ne! Denarja imamo dovolj, in ni treba, da bi se delali žulji na moji mehki dlani!«

In Katarina ni hotela delati.

Drugi otroci pa, ki so že dorasli šoli, so bili pridni in delavni. Ta je bil rokodelec, oni umen gospodar, tretji je šel v mesto služiti. Dekleta so pomagala doma ostarelim materam, ali pa so si šla iskat v bližnje mesto kruha. Ta je bila šivilja, ona perica, tretja kuharica . . .

Katarina pa je lenuharila doma. Pohajala je iz sobe v sobo, v klet, v kuhinjo . . . Prihajalo ji je dolg čas. Polegala je po tratini in malomarno gledala, kako plavajo oblaki pod nebom. Kadar se ji je zazdelo, je šla v svojo sobico, pregledavala svoje obleke, pomerjala naglavne robce, obešala okrog vratu koralde in zdehala od dolgega časa. Družbe ni imela nobene, nihče ni maral za oholo in leno Boldreževo Katarino.

Oče in mati sta bila žalostna svoje Katarine. Opazila sta, kako sosedje skomizgajo z rameni. In tudi samima se je zazdelo, da vse to Katarinino početje ne bo imelo dobrega konca.

Prišli so za vinogradnike žalostni časi. Trtna uš je napadla plemenite korenine vinske trte in jih razjedla do pogube. Tudi Tonetu Boldrežu je uničila ta najhujša sovražnica trtja vse vinograde. Praznili so se sodi njegove vinske zaloge, a z denarjem, kar si ga je priščedil, je živel še dalje dobro in v izobilju. Ni mu prišlo na um, da bi zasadil prazne in opustošene vinograde z ameriško trto. Odlahal je od leta do leta — a končno je bilo prepozno.

Uboštvo je šlo proti njegovemu domovanju. To je čutila žena, mati Katarinina. Začela je bolehati, in zima jo je pobrala. Katarina je ostala sama z očetom. Zavladala je v Boldreževi hiši samota in puščoba. Pred njo se niso več ustavljali vinski kupci, in iz prazne kleti ni bilo več čuti veselih zdravic.

Boldrežu ni bilo več izhoda iz stiske. Dvignil je iz hranilnice zadnje denarje. Dva stotaka je pustil Katarini, z ostalim denarjem se je odpravil v Ameriko, rekoč hčeri: »Tamkaj si poiščem službe. Kadar jo najdem, ti pišem, da prideš za menoj.«

Pisal je hčeri enkrat, dvakrat . . . Pisal ji je, kako težko mora delati v rudokopu. A čez pol leta je dobila Katarina iz Amerike obvestilo, da se je zgodila v onem rudokopu velika nesreča: podrl se je kameniti strop in podsul uhoge rudarje. Med ubitimi pa je bil tudi Tone Boldrež!

Boldreževina je danes podrtija. V kleti, ki je še najbolj ohranjena, prebiva ona — Katarina. Stara je že, in pamet ji je potemnela. Ob beraški



palici hodi od hiše do hiše in prosi grižljaja kruha. Dajejo ji ga oni, ki se jim je v mladih letih posmehovala, ko so odhajali v šolo. Ali srce ji je težko in bolno! Bridko čuti pezo prosjačenja. Pred oko prihajajo Katarini njena mlada leta, ki so bila tako močno brezskrbna, a ki so minila tako silno naglo. Kako ji je strašno hudo! Neizmerno kesanje se ji zbujajo v prsih. A prepozno je, vse je že prepozno!

Ali najtežje ji je, kadar se spominja materinih besed: »Katarina, daj, daj, pomagaj mi pri delu!«

Ali Katarina ni hotela delati. Zdaj bi, pa ne zna in ne more. Prišla so stara leta. —

Dostikrat jo vidijo vaščani, kako kleči v mraku ob materinem grobu ter kliče s solzami: »O, mati, naj pridem kmalu za Vami!«

V Radovici imajo tudi že lepo šolo. Veselje navdaja človeka, ko gleda, kako radostno hodi dan na dan ukaželjna vaška

mladina v lepo učilnico.

Vsako jutro sedi ob cesti beračica Katarina, gleda z zamišljenimi, trudnimi očmi vaško šolsko mladino in — joka . . .

## Tam med brezami . . .

*Tam med brezami, med belimi,  
kadar luni se priklanjajo,  
kadar nočne sanje sanjajo,  
ples poraja se veseli mi.*

*Veter spleta zlate jim lasé,  
z biseri posut je pajčolan,  
z njim život njih sveži je obdan,  
kakor strune sladko govore . . .*

*To je kólo krasnih vil — devic . . .  
Bele roke si podavajo,  
kot meglice se vzdigavajo,  
mesečina pa jim seva z lic.*

*Ali kdor njih petje čul je kdaj,  
pozabiti ga ne more več —  
od ljudi se plazi bled, boječ,  
išče, išče truden, ne ve, kaj . . .*

Vida.

